

О. В. РУБЕЖАНСЬКА

Олена Валеріївна Рубежанська, здобувач Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Міжнародні аналітики звертають увагу на появу на нелегальному світовому ринку нових психоактивних речовин, виробництво та виготовлення яких пов'язане із застосуванням спеціального обладнання¹. Не минула ця тенденція і нашої держави. Опосередковано про це свідчить й зменшення вилучень із нелегального обігу наркотичних засобів опійної групи. Якщо у 2005 р. органами внутрішніх справ із незаконного обігу було вилучено макової соломи 13,8 т, опію – 155 кг, то у 2012 р. обсяги вилучень зменшилися відповідно на 79,6 % та 42,6 %. Ураховуючи зазначене, можна констатувати, що на заміну опійним наркотичним засобам, вживання яких пов'язане з небезпечним внутрішньовенним введенням, поступово приходять синтетичні наркотики².

Для задоволення такого незаконного попиту створюються підпільні лабораторії з виготовлення ефедрону, перветину, «екстазі» та інших психотропних речовин амфетамінової групи. Розслідування даної категорії злочинів, а саме тих, які пов'язані із використанням обладнання для виготовлення наркотичних засобів, має свої особливості та вимагає від слідчого знань не тільки у юридичній сфері, а й уявлення про хімічні процеси та промислове виробництво.

Тому успіх розслідування нерідко залежить від проведення слідчим певної послідовності дій, обґрунтованих загальною доцільністю досудового слідства.

Одним із таких важливих етапів розслідування є проведення обшуку приміщення, де відбувається незаконне використання обладнання для виготовлення наркотиків. Коли завдяки професійно проведеним негласним слідчим (розшуковим) діям такий факт встановлено, є повна і достовірна інформація про обставини скоєння цього кримінального правопорушення, наркодільки не підозрюють, що вони потрапили до кола зору міліції, продовжують свою злочинну діяльність та не встигли приховати сліди злочину, складається найбільш сприятлива ситуація для встановлення предмета доказування у ході досудового розслідування.

У такому разі необхідно забезпечити фіксацію відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукати знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення. Для цього згідно зі ст.ст. 234–236 КПК України³ доцільно проводити обшук житла чи іншого володіння особи.

Згідно з вимогами ст. 236 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважає, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку. За одним фактом виявленого правопорушення можливий огляд декількох місць.

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі, повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчинити будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

Обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку. За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження.

Слідчий, прокурор під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється за відсутності господаря житла.

При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до пере-

ліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не належать до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку.

Пристаючи до обшуку, необхідно встановити територію та місце знаходження обладнання для виготовлення наркотиків, які об'єкти знаходяться поруч, визначитись із послідовністю, способом та межами огляду, дослідити увесь комплекс питань, які належать до обставин місця події, визначити взаємне розташування та взаємозв'язок елементів обстановки, звернути увагу на запах, колір стін, стелі, засобів вентиляції, зовнішній вид устаткування, його стан, деталі тощо. Конкретну увагу слід приділяти відшуканню сховищ, тайників у житлі та в приміщеннях, у яких можливе виявлення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Предмети чи речовини, які у них знаходяться, несуть інформацію про сировину або наркотичні речовини і у подальшому слугують речовими доказами. Якщо знайдено такі засоби, розфасовані на малі порції, необхідно провести виїмку предметів, за допомогою яких підозрюваний визначав їх вагу, кількість та об'єм⁴.

Важливе значення для підготовки і проведення обшуку має наявність відомостей про об'єкт обшуку та осіб, які там проживають. В. І. Пархоменко з цього приводу зауважує, що невизначеність шляхів пошуку наркотичних засобів знижується наявністю заздалегідь отриманої інформації про площу, будівлю, приміщення, на яких вони приховані; умов потрапляння предметів пошуку до обшуканої особи, її ставлення до цього об'єкта (незаінтересована особа проявлятиме байдужість; заінтересована – тривогу).

Тому для з'ясування обстановки і умов майбутнього обшуку необхідно встановити:

- 1) точну адресу приміщення, що підлягає обшуку, або місце розташування ділянки яка обшукується;
- 2) чи є це приміщення квартирою, кімнатою у комунальній квартирі або будовою на правах приватної власності;
- 3) чи є у місці, що підлягає обшуку, підвал, погріб чи горище, сарай або інші побутові споруди та приміщення;
- 4) які будови і яких розмірів є на ділянці місцевості, що підлягає обшуку;
- 5) шляхи підходу і способи проникнення у приміщення або на ділянку місцевості, що підлягають обшуку.

Така інформація дасть змогу правильно визначити час прибуття на місце обшуку, розстановку особового складу, задіяного для проведення заходу, і передбачити можливість вчинення протидії слідчо-оперативній групі⁵.

Практика свідчить, що визначаючи межі обшуку, не треба обмежуватися безпосередньо приміщенням, яке використовувалося для виготовлення за допомогою обладнання наркотичних засобів або психотропних речовин. Необхідно передбачати випадки викидання у вікна або через балкони різних предметів та хімічних речовин, які свідчать про незаконну діяльність наркоділків (відходи від синтезу наркотиків, порожні ампули, хімічний посуд, шприці тощо). Також не виключена можливість знищення різних предметів і під час обшуку. Крім місцевості, приміщень, предметів підлягають огляду особи, їх речі, посилки, бандеролі, листи або багаж. При таких обставинах можливе вилучення інших предметів, які можуть бути речовими доказами.

На думку М. В. Салтєвського, відомості про осіб, які займають приміщення, що піддане обшуку, необхідні для визначення найбільш вірогідних місць приховання розшукуваних об'єктів із використанням схованок, підготовлених на основі професійних знань, а також визначення складу й кількості учасників обшуку (особи, що займаються виготовленням з метою збуту наркотичних засобів порціями зберігають обмежену кількість таких засобів, розраховуючи на можливість реалізації за певний час або на швидке їх знищення без великих матеріальних збитків для свого бізнесу). Крім того, особи, що регулярно займаються збутом наркотичних засобів, мають досвід спілкування з правоохоронними органами, а також виробляють для себе певну тактику⁶.

Вивчення позицій вчених-криміналістів⁷, вимог кримінального процесуального законодавства та судово-слідчої практики дає підстави зробити висновок, що для участі в проведенні обшуку можуть бути запрошені потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. На нашу думку, такими спеціалістами можуть бути фахівці, які мають достатні знання для проведення компетентного огляду обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, та комп'ютерної техніки, а також спеціалісти для фото – та відеофіксації проведення слідчих (розшукових) дій.

Крім того, участь експерта-криміналіста є необхідною умовою проведення обшуку приміщення, де використовується обладнання для виготовлення наркотичних засобів. Ця вимога продиктована тим, що такі місця є об'єктами підвищеного ступеня небезпеки, де наявна загроза отруєння наркотичними засобами або психотропними речовинами чи іншими отруйними або високотоксичними речовинами від потрапляння на шкіру або вдихання парів, отримання хімічних опіків тощо. Не можна виключати також наявність вибухових пристроїв та речовин як у середині, так і на підході до них.

Після затримання всіх осіб у приміщенні першим повинен зайти експерт-криміналіста, за ним – інші члени слідчо-оперативної групи. Перед цим експерт-криміналіст має детально роз'яснити членам слідчо-оперативної групи заходи безпеки під час знаходження у приміщенні, а також дії та їх послідовність кожного з учасників групи.

На нашу думку, при здійсненні досудового розслідування кримінального правопорушення, пов'язаного з використанням обладнання для виготовлення наркотичних засобів, проведення саме такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, більш доречно, ніж проведення огляду.

По-перше, враховуючи специфіку діяльності наркоділків, слід передбачити наявність у приміщенні, в якому використовується обладнання для виготовлення наркотичних засобів, потайних місць та схованок, як результат дій із приховування злочину. Тому для виявлення речей, що мають доказове значення, необхідно мати можливість слідчому відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити. Саме положення ст. 236 КПК України надає особам, які проводять обшук, здійснювати такі дії.

По-друге, також беручи до уваги особливості кримінального провадження за ознаками ст. 313 КК України та слідчу практику з цього питання, слід підкреслити неабияке значення зізнавальних свідчень особи, яка використовує обладнання для виготовлення наркотиків. Тому при пред'явленні їй речей, виявлених під час обшуку, до повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину або у випадку, коли вона відмовляється від свідчень у якості підозрюваного, можна допитати наркоділка негайно як свідка. Мотивується це тим, що згідно зі ст. 224 КПК при відмові від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань свідок теж притягується до кримінальної відповідальності.

По-третє, істотне значення для розслідування даного злочину має оперативність та мінімальна розбіжність у часі. Злочинна діяльність з виготовлення наркотиків за допомогою обладнання характеризується швидкоплинністю. У кожний момент ситуація змінюється, отже, отримання достатніх доказів факту кримінального правопорушення має бути чітко сплановане та професійно виконане.

Саме тому проведення такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, дає можливість отримати максимальну кількість доказів злочинної діяльності, мінімізувати проміжок часу між наступними слідчими (розшуковими) діями та унеможливити знешкодження речових доказів або обставин, які підлягають доказуванню.

¹ Управління ООН по наркотикам та злочинності. Офіційний ВЕБ-сайт : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org>

² Міністерство внутрішніх справ України. Офіційний ВЕБ-сайт МВС України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua>

³ Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : прийнятий 13 квітня 2012 року № 4651-VI, станом на 23.02.2014. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05&p=1292689280502987>

⁴ Розпізнавання наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів / А. П. Удод, С. О. Шимановський, В. Т. Машкін та ін. – К.: МВС України, 1997. – 25 с. – Стр. 22.

⁵ Пархоменко В. И. Взаимодействие следователей, оперативных работников и специалистов при расследовании уголовных дел о незаконном обороте наркотических средств и психотропных веществ : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Пархоменко Виктор Иванович. – М., 2005. – 230 с. – Стр. 117–118.

⁶ Салтєвський М. В. Криміналістика : [підруч.] : у 2 ч. / Салтєвський М. В. – Х. : Консум, 2000. – Ч. 2. – 2001. – 528 с. – Стр. 371.

⁷ Фонарев М. Ю. Досудебное производство по делам о преступлениях, связанных с незаконным оборотом наркотиков, осуществляемое органами дознания (организационные и уголовно-процессуальные вопросы) : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Фонарев Михаил Юрьевич. – М., 2004. – 226 с. – Стр. 165-167; Пархоменко В. И. Взаимодействие следователей, оперативных работников и специалистов при расследовании уголовных дел о незаконном обороте наркотических средств и психотропных веществ : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Пархоменко Виктор Иванович. – М., 2005. – 230 с. – Стр. 114; Салтєвський М. В. Криміналістика : [підруч.] : у 2 ч. / Салтєвський М. В. – Х. : Консум, 2000. – Ч. 2. – 2001. – 528 с. – стр. 371, Стр. 114–119; Петрунина А. Б. Противодействие расследованию преступлений в сфере незаконного оборота наркотиков и криминалистические методы его выявления и преодоления : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Петрунина Анна Борисовна. – М., 2006. – 249 с. – Стр. 140; Орлов Ю. Ю. Технічні засоби оперативної ідентифікації наркотичних речовин / Ю. Ю. Орлов // Заходи правоохоронних органів та громадськості з протидії наркозлочинності та наркоманії : зб. матеріалів наук.-практ. конф., (Київ, 12–13 жовтня 2006 р.). – К., 2007. – С. 175–177.

Резюме

Рубежанська О. В. Правові підстави проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням обладнання для виготовлення наркотичних засобів.

У статті розкриваються проблемні питання, пов'язані з нормативним регламентуванням проведення обшуку приміщення, де відбувається незаконне використання обладнання для виготовлення наркотичних засобів, з метою удосконалення проведення досудового розслідування даної категорії злочинів.

Ключові слова: обладнання, незаконне виготовлення наркотиків, наркотики, обшук, приміщення.

Резюме

Рубежанская О. В. Правовые основания проведения обыска при расследовании уголовных правонарушений, связанных с незаконным использованием оборудования для изготовления наркотических средств.

В статье раскрываются проблемные вопросы, связанные с нормативным регламентированием проведения обыска помещения, где происходит незаконное использование оборудования для изготовления наркотиков, с целью усовершенствования проведения досудебного расследования данной категории преступлений.

Ключевые слова: оборудование, незаконное изготовление наркотиков, наркотики, обыск, помещение.

Summary

Rubezhanska O. Legal grounds conducting searches in the investigation of criminal offenses related to illegal use of equipment used in the illegal drugs production.

The article covers issues related to the normative regulation of the search premises, where the illegal use of equipment for the manufacture of drugs, in order to improve the pre-trial investigation into this category of crimes.

Key words: equipment, illegal manufacture of drugs, narcotics, search, premises.

Отримано 24.03.2014

УДК 343.358

М. В. РЯБЕНКО

Максим В'ячеславович Рябенко, аспірант Національної академії прокуратури України

ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ АУДИТОРА У СКЛАДІ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОМУ СТАТТЕЮ 365-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Кримінально-правова протидія кримінальним корупційним правопорушенням – це одне з пріоритетних завдань нашої держави. Одним з таких правопорушень є зловживання повноваженнями особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (стаття 365-2 КК України).

У кримінально-правовій доктрині проблему кримінальної відповідальності за зловживання повноваженнями особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, досліджували такі науковці, як П. П. Андрушко, С. В. Ізосімов, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, М. І. Хавронюк та інші дослідники. Однак у їх працях пропонуються лише загальні ознаки, які стосуються характеристики зловживання повноваженнями без конкретизації того, в чому саме відповідні діяння можуть полягати. Адже залежно від того, який суб'єкт зловживає повноваженнями, буде мати специфіку саме суспільно небезпечне діяння.

Метою статті – дослідження зловживання повноваженнями аудиторами у складі злочину, передбаченому ст. 365-2 Кримінального кодексу України (далі – *КК України*).

У диспозиції ч. 1 ст. 365-2 КК України осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, названо аудитора. Основним нормативним актом, який регламентує діяльність такого суб'єкта є Закон України «Про аудиторську діяльність»¹.

Перш ніж перейти до характеристики зловживання повноваженнями аудитором, зробимо декілька загальних зауважень, присвячених самому суспільно небезпечному діянню, передбаченому ст. 365-2 КК України.

У розділі XVII Особливої частини КК України аналогічне діяння закріплено у статтях 364 та 364-1 КК України. Однак у їх формулюваннях мають місце певні відмінності. По-перше, у ст. 364 КК України йдеться про зловживання владою або службовим становищем, у статтях 364-1 та 365-2 КК України – про зловживання повноваженнями. По-друге, у диспозиціях ч. 1 ст. 364-1 та ч. 1 ст. 365-2 КК України йдеться про те, що суб'єкт злочину повинен зловживати своїми повноваженнями. По-третє, у ч. 1 ст. 364 та ч. 1 ст. 364-1 КК України законодавець розкриває, що таке зловживання владою або службовим становищем (службовими повноваженнями), в той час як у диспозиції ч. 1 ст. 365-2 КК України відповідне діяння не визначається. При цьому в першому випадку зловживанням владою або службовим становищем (повноваженнями) законодавець визнає використання влади чи службового становища (повноважень) всупереч інтересам служби (інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми). З відповідних формулювань суспільно небезпечних діянь зауважимо, що, на нашу думку, у диспозиціях статей недоцільно вказувати на те, що кримінальна відповідальність особи настає за зловживання своїми повноваженнями. Адже будь-яка особа може підлягати відповідальності лише за свої дії. Враховуючи таке правило тлумачення правових норм – «правило паралельних місць», – яке свого часу запропонував Є. С. Васильовський, зловживання повноваженнями у ст. 365-2 КК України повинно розумітися як використання особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, повноважень всупереч інтересам надання публічних послуг².

Зауважимо і на тому, що ст. 365-2 КК України викладена законодавцем з порушенням вимог законодавчої техніки. Адже у випадку внесення змін до КК України нововведена стаття має поміщатися одразу ж після статті, яка передбачає кримінальну відповідальність за однорідний злочин. Для нововведеної статті має присвоюватися, насамперед, порядковий номер тієї статті, в якій передбачається відповідальність за такий однорідний злочин. Оскільки у ст. 365-2 КК України описано ознаки складу зловживання повноваженнями, її потрібно було помістити після ст. 364-1 КК України та присвоїти порядковий номер «364-2 КК України»³.